

AXBOROT XAVFSIZLIGI VA SHAHSIY MA'LUMOTLARNI HIMOYA QILISH

INFORMATION SECURITY AND PROTECTION OF PERSONAL DATA

ИНФОРМАЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И ЗАЩИТА ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ

Farg'ona Davlat Universiteti

Chet tillari fakulteti

Filologiya va tillarni o'qitish: ingliz tili yo'nalishi

1-kurs, 24.111- guruh talabasi

Odilova Sarvinoz Akmaljon qizi

Ilmiy rahbar: Toshboltayev Faxriddin O'rinboyevich

Annotatsiya: Mazkur maqolada axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishning ahamiyati, asosiy tamoyillari hamda yuzaga kelayotgan kiberxavflar haqida batafsil ma'lumot berilgan. Foydalanuvchilar va tashkilotlar tomonidan ko'rilishi zarur bo'lgan texnik va tashkiliy choralar tahlil qilinib, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish usullari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, O'zbekiston qonunchiligidagi tegishli huquqiy asoslar ham yoritilgan.

Аннотация: В данной статье подробно рассматривается важность информационной безопасности и защиты персональных данных, основные принципы и возникающие киберугрозы. Анализируются технические и организационные меры, необходимые для пользователей и организаций, а также рассматриваются способы защиты личной информации. Также освещены соответствующие правовые основы в законодательстве Узбекистана.

Abstract: This article provides a detailed overview of the importance of information security and the protection of personal data, discussing key principles and emerging cyber

threats. It analyzes the technical and organizational measures required by both users and organizations, and explores effective methods for securing personal information. Relevant legal frameworks in the legislation of Uzbekistan are also covered.

Kalit soʻzlar. Axborot xavfsizligi, shaxsiy ma'lumotlar, kiberxavf, maxfiylik, ma'lumotlarni himoya qilish, raqamli xavfsizlik, foydalanuvchi xavfsizligi, O'zbekiston qonunchiligi.

Ключевые слова. Информационная безопасность, персональные данные, киберугроза, конфиденциальность, защита данных, цифровая безопасность, безопасность пользователя, законодательство Узбекистана.

Keywords. Information security, personal data, cyber threat, confidentiality, data protection, digital security, user safety, Uzbekistan legislation.

Kirish.

Axborot texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan hozirgi davrda inson hayotining barcha jabhalarida raqamlashtirish jarayonlari keng quloch yoymoqda. Ish yuritish, aloqa, ta'lim, sog'liqni saqlash, moliya, hatto kundalik turmush tarzimiz ham raqamli axborotga bog'liq holda kechmoqda. Shu bilan birga, katta hajmdagi ma'lumotlarning almashinuvi, saqlanishi va qayta ishlanishi bilan bir qatorda, ularning xavfsizligi masalasi ham global muammoga aylanmoqda. Ayniqsa, shaxsiy ma'lumotlarni muhofaza qilish bugungi kunda har bir foydalanuvchi va tashkilot uchun ustuvor vazifaga aylangan.

Axborot xavfsizligining mazmuni va tamoyillari

Axborot xavfsizligi — bu axborotni ruxsatsiz kirish, o'g'irlash, o'zgartirish, yo'q qilish yoki yashirin ravishda kuzatish kabi tahdid va hujumlardan himoya qilish jarayonidir. U quyidagi asosiy tamoyillarga tayangan holda amalga oshiriladi:

1. Maxfiylik (Confidentiality) – Axborot faqat ruxsat etilgan foydalanuvchilar tomonidan ko'rilishi yoki ishlatilishi kerak.

2. Butunlik (Integrity) – Axborot o‘z holatida saqlanishi, ruxsatsiz o‘zgartirishlar yoki buzilishlarga yo‘l qo‘yilmasligi kerak.

3. Mavjudlik (Availability) – Axborot kerakli vaqtda va kerakli foydalanuvchi uchun mavjud bo‘lishi lozim.

4. Mas’uliyatlilik (Accountability) – Kim qanday axborotga murojaat qilganini aniqlash imkoniyati bo‘lishi kerak.

5. Rad eta olmaslik (Non-repudiation) – Har qanday axborot almashinuvi isbotlanadigan va inkor etib bo‘lmaydigan bo‘lishi zarur.

Shaxsiy ma’lumotlar tushunchasi

Shaxsiy ma’lumotlar — bu fuqaroning shaxsini bevosita yoki bilvosita aniqlash imkonini beruvchi har qanday ma’lumotdir. Bularga quyidagilar kiradi:

F.I.Sh., tug‘ilgan sana, pasport ma’lumotlari

Telefon raqamlari, yashash manzili

Bank kartasi ma’lumotlari

Elektron pochta, IP manzil, geolokatsiya

Sog‘liq holati, ijtimoiy tarmoqlardagi faollik

Bu kabi ma’lumotlar hozirda ko‘plab veb-saytlar, mobil ilovalar va davlat tizimlari orqali yig‘ilmoqda, ularni noto‘g‘ri ishlatish esa odamlar hayotida jiddiy salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Kiberxavflar va shaxsiy ma’lumotlarga tahdidlar

Raqamli xavflarning asosiy manbalari quyidagilardan iborat:

Fishing (yolg‘on saytlar orqali ma’lumot o‘g‘irlash)

Zararkunanda dasturlar (malware, spyware, ransomware)

Ijtimoiy muhandislik (psixologik yo‘l bilan aldab ma’lumot olish)

Tarmoq hujumlari (DDoS, man-in-the-middle, sniffing)

Ichki tahdidlar (ishchi yoki foydalanuvchilarning xatolari yoki suiste'mollari)

Bunday xavflar nafaqat yirik tashkilotlar, balki oddiy internet foydalanuvchilari uchun ham katta xavf tug'diradi.

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish usullari

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilishda foydalanuvchi va tashkilotlarning birgalikdagi sa'y-harakatlari talab etiladi. Quyidagi choralarga amal qilish samarali himoyani ta'minlaydi:

Foydalanuvchilar uchun:

Kuchli, murakkab va noyob parollardan foydalanish.

Har xil hisoblar uchun alohida parollar qo'llash.

Ikkita autentifikatsiya (2FA) yoqilgan bo'lishi.

Noma'lum manbadan kelgan havolalarga bosmaslik.

Antivirus va xavfsizlik dasturlaridan foydalanish.

Ijtimoiy tarmoqlarda shaxsiy ma'lumotlarni haddan ziyod ulashmaslik.

Tashkilotlar uchun:

Ma'lumotlarni shifrlash (encryption).

Foydalanuvchilar faoliyatini monitoring qilish.

Ma'lumotlar zaxirasini muntazam yaratib borish.

Xodimlar uchun axborot xavfsizligi bo'yicha treninglar tashkil qilish.

Axborot xavfsizligi siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish.

O'zbekiston qonunchiligida axborot xavfsizligi

O'zbekiston Respublikasida axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha bir nechta qonun hujjatlari mavjud. Jumladan:

“Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida”gi Qonun (2019 yil)

“Axborotlashtirish to'g'risida”gi Qonun

“Kiberxavfsizlik to'g'risida”gi Qonun loyihasi (ishlab chiqilgan)

Davlat organlarining DIIX (Davlat interaktiv xizmatlari) orqali shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish majburiyati

Mazkur qonunlar fuqarolarning shaxsiy hayotiga aralashuvni cheklash, ularning ma'lumotlarini qonuniy asosda yig'ish, saqlash va ishlatishni tartibga soladi.

Xulosa.

Axborot xavfsizligi — bu nafaqat texnik masala, balki ijtimoiy, huquqiy va axloqiy yondashuvni ham talab etadigan kompleks jarayondir. Har bir inson o'z ma'lumotlari ustidan nazorat o'rnatishga, ularni himoya qilish uchun zarur bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishga intilishi lozim. Zero, raqamli dunyoda shaxsiy axborot bu — yangi “boylik”, uni yo'qotish esa katta zarar keltirishi mumkin. Axborot xavfsizligi — bu hamjihatlikda ta'minlanadigan muhim qadriyatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi “Shaxsiy ma'lumotlar to'g'risida”gi Qonuni. 2019-yil 2-iyul.
2. O'zbekiston Respublikasi “Axborotlashtirish to'g'risida”gi Qonuni. 2003-yil 11-dekabr.
3. O'zbekiston Respublikasi “Elektron hukumat to'g'risida”gi Qonuni. 2015-yil 9-dekabr.
4. O'zbekiston Respublikasi “Elektron raqamli imzo to'g'risida”gi Qonuni.

5. Sh. Toshpo'latov, A. Egamberdiyev. Axborot xavfsizligi. O'quv qo'llanma. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
6. A. Xolmurodov. Axborot texnologiyalarining xavfsizlik asoslari. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2021.
7. B. Abdurahmonov. Kompyuter xavfsizligi asoslari. Toshkent: TDYU nashriyoti, 2019.
8. O'zbekiston Respublikasi Davlat raqamli rivojlanish agentligi rasmiy sayti – www.digital.uz
9. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–6079-sonli qarori.
10. A. Normurodov. Axborot madaniyati va xavfsizlik asoslari. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2022.
11. A. Salimov, Z. Hamroyeva. Axborot va kommunikatsiya texnologiyalari asoslari. O'quv qo'llanma. Toshkent, 2020.
12. "Axborot xavfsizligini ta'minlashning dolzarb masalalari", ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent axborot texnologiyalari universiteti, 2022.
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kiberxavfsizlik sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi qarori, 2022-yil.
14. M. Rahmatullayev. Axborot xavfsizligi va huquqiy asoslar. Toshkent: TDYU, 2023.